

Meghalt Oláh János. Igaz, mostanában – s egyre inkább – a számomra alig érthető, s még kevésbé értelmezhető eufemizmussal búcsúírást írtam így kellett volna kezdenem: „Elment Oláh János”. De biztos vagyok benne, hogy ilyképp nem az igazat vettem volna papírra. Oláh János ugyanis – s abban is bizonyos vagyok, hogy sokan vannak így vele – nem ment (el) sehova.

Meghalt, de továbbra is itt van közöttünk.

Azzal, hogy a barátunk (barátom), azzal, hogy a munkatársunk, mindvégig vállalt somogyisága révén lapunk szerkesztőbizottságának tagja, kíváncsian olvasott költőnk, írónk, esszéistánk, közírónk, közgondolkodónk volt, azzal, hogy lapokat, kiadókat, intézményeket, antológiákat, egyéb megjelenési lehetőségeket, közösségi tereket teremtett s hagyott itt számunkra, azzal, hogy élt.

Sőt.

Kevesen éltek s élnek köztünk olyan teremtő életet, mint ő – mindabban, amit hátrahagyott nekünk. Hogy most már sáfárkodjunk vele. Kedvünkre. Ha kedvünkre való volt abban a szellemben, melyben elkezdte, melyben egyedüli értelmét látta. Természetesen a dolgok sokféle leágazásával.

Az utóbbi időben többször kérdeztem őt, látva olykori fáradságát, tudva betegségéről: Miért nem hagyod abba? Már igazán megtehetnéd, biztattam még. Ilyenkor rám nézett, mint aki nagyon nem értette, amit mondok. Nem lehet, válaszolta azután mindig, ezt nem lehet.

Erős, konok, kemény ember volt világeletében, a mindig mindennel megküzdők közül (nemhiába élt hosszú időn át a sport világában is), aki csak egy dologra volt képtelen: a munkát abbahagyni, feladni, ami reá kiszabott, elvonulni, pihenni. Mélyről jött, sokszor és sokat volt lent, de amikor feljebb került, akkor sem tulajdonított neki jelentőséget, és ugyanaz maradt, mint korábban volt. Csak még többet s még eltökéltebben dolgozott, még többet vállalt magára. S ezen, hiszem (tudom), a halála sem változtat semmit – a munkája *ezentúl is* ugyanannyi s ugyanaz. Mert változatlanul itt dolgozik velünk – igaz, már bennünk.

Idestova ötven esztendeje ismertük meg egymást, s most sincs szándékomban (el)búcsúzni tőle. Miért tenném? Mint ahogy abban is biztos vagyok, hogy a temetésére összegyűlt barátainak, munka- és bajtársainak, tanítványainak, tisztelőinek, olvasóinak népes serege sem búcsúzni jött tőle azon a bizonyos augusztus eleji napon a budapesti Farkasréti temetőbe. Határon túli magyar fiatalok nyári táborában találkoztunk először 1969-ben. Fiatal költőkként ismertük meg egymást, de már az első pillanatban is közös – és közösségi – gondok és rokon gondolatok kapcsoltak össze bennünket. Ha puha diktatúrában is, de diktatúrában éltünk mindketten. Jánosék költőcsoportja, a Kilencek épp bemutatkozó antológiájuk kiadásával próbálkozott mindenfelé, de minduntalan a velük – nem idomulókkal – szemben ellenséges hatalom vastag falába ütköztek vele (még a magánkiadásától is eltiltották őket). S bár a mi versantológiánk Csehszlovákiában a szovjet – és magyar – tankok által eltiport 1968-as eszmék hátszelével és társadalmi közegében még éppen megjelenhetett, de viták, támadások keresztüzébe kerültünk vele, s ami fölöttébb jellemző és

fájdalmas volt, Magyarországon betiltották azt is. Ők, János egyik későbbi visszaemlékezése szerint, az úgymond „ideologizmusától” megszabadított „népi irodalom értékeit” szerették volna – azokat mintegy „individualizálva” – továbbvinni, s az individuuum, az individuális megszólalás lehetőségeit, formáit kerestük annak idején fellépésünkkel mi is. Ebben az értelemben tehát mindegy volt, határon innen vagy túl, a határokat itt is, ott is főleg abban érzékeltük, hogy időnként megálljt parancsoltak egyik-másik természetesnek hitt elgondolásunknak, törekvésünknek, célkitűzésünknek, álmunknak. De jóformán még könyvet se vihettünk – íróféle emberek lévén – kedvünkre egyik országból a másikba (mi, kisebbségiek: egyik hazánkból a másikba), csak az engedélyezettek, a be nem tiltottakat.

A mából hál’ istennek már el sem lehet képzelni azt az időt, azokat a körülményeket.

A Kilencekből, azaz később, antológiájuk után kapott nevükkel az *Elérhetetlen föld* poétái közül akkor néhányan a magyarság és a magyar irodalom egybe tartozásának képviselőit érkezték közénk, csehszlovákiai magyar fiatalok közé (aminthogy voltak köztünk erdélyi és délvidéki írók, alkotók is), amiért azonban hazájukban, az akkori Magyarországon még egyáltalán nem járt nekik dicséret, sőt, a hatalom szemében tovább növelték rosszpontjaik számát. Mint ahogy az is személyes emlékem velem kapcsolatban, hogy nála, az ő könyvtárából, illetve az ő közvetítésével ismertem meg a romániai és a jugoszláviai magyar irodalom néhány kikerülhetetlen, ám felénk akkor még nem ismerhetett alkotóját, mint ahogy közénk is a magyarság *széleivel* (kisebbségeivel) való kapcsolatkeresés kíváncsisága (belső késztetése) hozta el őt már annak idején. És máig őrzöm egyik 1972-es levelét is, melyben egy közép-európai költészeti antológia tervéről ír, s ahhoz kér (vár) tőlem is segítséget, amely tervéből azonban akkor még – természetesen – nem lehetett semmi. De ha az évtizedekkel későbbi – már magunk mögött hagyva a diktatúra útvesztőit és nyúgeit, és előttünk a demokrácia útvesztőivel és nyúgeivel –, az általa új utak és elgondolások felé terelt, épp válságba került Magyar Napló kelet-közép-európai és világirodalmi összeállításainak, vagy az ugyancsak általa kigondolt évenkénti antológiasor már sajnálatosan abbamaradt *Az év műfordításai* köteteinek előzményeit keresem, akkor ennek a réges-régi, özönvíz előtti antológiatervnek is eszembe kell jutnia.

S bár lehet, kicsit talán méltatlan is, ha a közösségkereső és közösségteremtő emberről előbb emlékezünk meg itt, mint az alkotóról: a költőről és az íróról, ugyanilyen méltatlan lenne, ha csak másodsorban szólnánk az előbbiről. Mert ki tudná (ki merné) cáfolni például, hogy a közösségteremtés is alkotás, hogy a közös cselekvés határainak tágításához és lehetőségeinek bővítéséhez is alkotómunka szükséges-e? Róla lévén szó pedig különösen szorosán összefonódik, különösen megbonthatatlan egységet képez ez a kettő, s csak együtt, egyforma súllyal lehet említeni nála őket. Mert ellenkező esetben olyan lenne, mintha külön néznénk az ember arcának egyik oldalát és külön a másikat. A kettő csak együtt adhatja ki az egészet, a teljes emberi portrét.

A sajátot.

A sajátost.

Sajátos az is nála, például, hogy bár költőként indult, és sokak számára ma is akként minősítetik (magam is így vagyok vele), mégis – alig van verseskötete; szép-prózai köteteinek száma mindenesetre meghaladja azokét. Színművét, a *Kenyérfusztítókat* már 1970-ben láttam a fővárosi Egyetemi Színpadon, s bár bemutatkozó verseskönyve, az 1971-es *Fordulópont* nem sokkal követte antológiájukat, azután már regényei, elbeszélései kerültek túlsúlyba. Talán azért van ez (is) így, mert ha abból indulunk ki, hogy a vers inkább személyes műfaj, a vallomása, a próza pedig inkább a válaszkereső történetanalíziseké, mégis inkább ez, a problémafeltárás és -elemzés állt közel(ebb) alkatahoz, személyiségéhez? A szélesebb, tágasabb perspektívák? A szemlélődés, a meditáció lassú áradása, a csendes vizsgálódás türelme és bölcsessége, s nem az élményrögzítés lírai reflexivitása és impulzivitása? A mese és nem a zene? A portréfestés, s nem az önarckép? (Bár mások általa rajzolt arcélében is bizonyosan benne vannak a maga arcvonásai – már hogyné lennének?!) Mindezeket eldönteni – irodalomtörténeti, -értelmezői feladat, nem a hozzám hasonló olvasó dolga.

Antológiájuk anno az ő verséről, az *Elérhetetlen földről* kapta a címét. A vers ma, megírása után (csaknem) fél évszázaddal ugyanolyan eleven, ugyanolyan érvényes – s ezt ritka versről, műről lehet elmondani –, mint volt a maga idejében. S eddig akárhányszor közeledtem is hozzá, mindig más oldalról mutatta (mutatja) magát. Az Umberto Eco megfogalmazta „nyitott mű” érzékletes példája, nincs lezárható, véglegesíthető jelentése, értelmezése, az idő s a világ változásával együtt változik maga is, és kerül a mindenkori olvasói stratégiák, tapasztalatok szerinti új és új értelmezői horizontok előterébe. A természeti világ („barnasisakos dombok”), az ember alkotta tárgyi környezet („ezüst balta”; „fehér ház”), a társas lét („beszélgettünk”) hármasságát a végtelen tükre elé emelve veszi benne szemügyre, míg a vers utolsó sora ezt a tapasztalati világot transzcendálja és nyitja ki a végtelen felé („a domboldal száraz füvei közül / néztük a robogó fellegeket”). És szembetűnő még a vers dísztelensége, díszítetlensége, puritánsága, fegyelmezettsége is. Ami nemcsak a verseire, legtöbb írására, prózájára is jellemző. Oláh János úgy ír (verset is, de nemcsak azt), mintha fémet kalapálna (mintegy kovács felmenőitől kapott örökségként), s bármily „engedetlen a vas” (például idézett opusában), végül el kell nyernie eltervezett alakját, formáját, értelmét, jelentését.

Hetvenedik születésnapján verssel köszöntöttem őt (*Ősz van. Alszik a gangon*), egy őszi hangulatképpel (ősszel született ő is, akárcsak én). Azt a hangulatot szerettem volna vele érzékletessé tenni, amikor az ember elkezd lassan az időből *kioldódni*. Amikor az ember még változatlanul szűkebb és tágabb környezetét fürkészi, de belül, titokban, talán a *nemlét kalandjára* is készül már. Most mégsem gondolom érvényesnek rá kis(ded) tízsorosom. Oláh János ugyanis velünk marad az időben. Az egész élete abban a hitben telt, hogy az emberek képesek megtalálni a másokéival közös történeteiket; s ezekért a közös történetekért dolgozott mindvégig, ezeknek volt a számontartó krónikása, ezek éltették s adtak neki erőt világéletében. Azok a

fórumok is, melyeket közösségi ihletésből, s ma már talán régimódinak tűnő közéleti szenvedéllyel létrehozott. S megint csak kevesek nevéhez köthető annyi országos, sőt határokon is átnyúló kezdemény, mint az övéhez. Lapok, könyvkiadók, folyóirat-összeállítások, irodalmi magazinok és évente kiadott értékszemlélő antológiák (*Az év versei; Az év novellái*; korábban *Az év esszéi* és *Az év műfordításai* is). Nevéhez fűződik a vers egyik legfontosabb költészet napi intézményesítése (*Versmaraton*) is. Alapított könyvesboltot, online könyvkereskedést, szerkesztők, szerzők és szervezők nemzedékeit indította el. Végletesen és végzetesen megosztott világunkban ugyancsak ezeket a közös történeteket kívánta szolgálni, ösztönözni. A maga egyéni módján. Így kapcsolva egybe életében és életművében a közöset az egyéni, az individuális fentebb már idézett, általa is igényelt ihletésével, parancsával.

Azt gondolom róla, hogy nemzedéktársai közül formailag, tematikailag s világszemléletének nyitottságával az egyik legsokszínűbb életmű az övé. Az elfáradástól, elszürküléstől megóvta az őt mindig új és új ismeretek felé hajtó kíváncsisága, nagyfokú tudásvágya, az – amint egyik új keletű, az idei *Az év verseiben* olvasható – „ismerd meg, ami ismeretlen, / arról is tudj, ami tudhatatlan!” parancsolata (a *Nem kérek kegyelmet* című opusában).

Ezért is, de a fentiek miatt is biztos vagyok hát abban, hogy Oláh János továbbra is itt marad velünk az időben, a mi időnkben: jelenünkben. S ezután is teszi majd – teremtett művei által – a dolgát. S reá figyelve mi is mindig tudni fogjuk, mikor mi – s mi lehet – a mi dolgunk.